

A történelmi gondolkodás fejlesztése az Újgenerációs tankönyvekkel

A TÖRTÉNELMI GONDOLKODÁS FEJLŐDÉSÉNEK ELŐSEGÍTÉSE A TANKÖNYVEKBEN

A nemzetközi példákat követve a 2012-ben kiadott új Nemzeti alaptantervben az Ember és társadalom műveltségterület Kiemelt fejlesztési területek című részébe nálunk is bekerültek a történeti megismerést és értelmezést elősegítő kulcsfogalmak: történelmi idő, változás és folyamatosság, okok és következmények, történelmi források, tények és bizonyítékok, interpretáció, jelentőség, történelmi nézőpont. Ennek nyomán e kulcsfogalmak fejlesztésének feladata a kerettantervek részletes követelményeiben is megjelent.

A TÁMOP 3.1.2b és az EFOP 3.2.2 projekt keretében elkészült Újgenerációs történelemtankönyvek egyik fontos szakmai újdonsága, hogy a korábbiaknál sokkal hangsúlyosabban foglalkoznak a történelmi kulcsfogalmakkal. Ezek helyes értelmezését szorosan összekapcsolják a tartalmi ismeretekkel, de úgy, hogy e fogalmak megértése témákon átívelő, önálló feladatként is megjelenjen a diákok és a tanárok számára. A tanulás eredményességét nagymértékben javítja ugyanis, ha a tanulók maguk is megértik, hogy egy-egy történelmi esemény feldolgozása során nemcsak újabb ismeretekre tesznek szert, hanem gyarapszik a tudásuk arról is, hogy miként lehet a múltban történeteket értelmesen megragadni és rekonstruálni. Ezt a célt valósítják meg a tankönyv leckéiben rendszeresen megjelenő *Ahogy a történészek gondolnak...* című részek. Az 5. osztályos Újgenerációs tankönyvben 33 db, a 6. osztályos tankönyvben 20 db ilyen rész található. Ezek mindegyike valamelyik történelmi kulcsfogalom helyes értelmezéséhez ad segítséget az adott leckében feldolgozott történelmi témából vett példán keresztül.

Az első városok Mezopotámiában

A történelmi megismerés a múltból ránk maradt forrásokon alapul. Az írásos források révén olyan kérdésre is választ adhatunk, amikről a tárgyak nem árulnak el semmit.

A világ első könyvtára

Az ókori Mezopotámia történetének nagyon fontos forrásai az ékirásos agyagtáblák. Mezopotámiában jött létre az első könyvtár. Ezt meg is találták a régészek.

Ezeröttszáz agyagtábla közül száz volt irodalmi mű, köztük a Gilgames-eposz. A többi agyagtáblán orvosi, matematikai és törvénytörvényes szövegek voltak. A táblákat könyvespolcon tartották.

Fogalmaz meg olyan a kérdéseket Mezopotámiáról, amelyekre csak az írásos források alapján lehet válaszolni!

A pun háborúk

A történelem során nagyon sok forrás megsemmisült vagy elveszett. Történelemformáló személyiségek esetében is csak abból alkothatunk képet, ami fennmaradt.

Hannibál római megítélése

Amikor Karthágó elhamvadt a tűzvészben, a punok könyvei is elégték. Hannibál tetteit csak görög és római forrásokból ismerjük. A különböző szerzők eltérő nézőpontokból látják ugyanazt az eseményt.

Mit gondolsz, egy római történetíró ugyanúgy mutatta be Hannibált, mint egy pun?

Mire következtethetünk abból, hogy a római történetírók elismerték Hannibál zsenialitását? Ezzel növelték vagy csökkentették annak az értékét, hogy végül legyőzték?

Géza kiegészése a keresztény uralkodókkal

A történészek ok-okozati kapcsolatokat keresnek a múltban lejátszódott események között. Ezek az összefüggések ugyanis segítenek magyarázatot adni a történetekre.

955: I. Ottó német király legyőzi a kalandozó magyar hadakat Augsburgnál.

962: I. Ottó uralma alatt egyesíti a német területeket, és császárrá koronáztatja magát. Létrejön a Német-római Császárság.

972: I. Ottó fia és a bizánci császár lánya házasságot kötnek.

973: Géza magyar fejedelem békeköveteket küld I. Ottó német-római császárhoz.

Vitassátok meg, milyen ok-okozati összefüggések lehettek a fenti történelmi események között!

Küzdelmek a magyar királyság megszilárdításáért

A források sokszor elfogultak. Egy történész sohasem fogadhatja el kritika nélkül a leírt szöveget. Az emberekről és eseményekről készült beszámolók mindig valakinek a látásmódját, szándékait tükrözik.

A „púpos” Kálmán király

Kálmán királyról a krónikák úgy számoltak be, mint púpos, sánta, kancsal, beszédhibás, uralkodásra alkalmatlan királyról. Valószínűtlen azonban, hogy valakit megkoronáztak volna ilyen sok születési hibával. Kálmánt a trónon lázadó testvérének utódai követték, többek között az a II. (Vak) Béla, akit Kálmán parancsára fosztottak meg szeme világától. Természetes tehát, hogy a krónikáiról kedvezőtlen színben tüntették fel azt a királyt, aki ártott az uruknak.

Milyen kérdéseket érdemes feltenni mindig egy forrás szerzőjével kapcsolatban?

Mint a példákból is látható, az Ahogyan a történészek gondolkodnak... részek szerkezete általában ugyanazt a logikát és algoritmust követi. Először egy olyan állítást olvashatnak a diákok, amely valamilyen a későbbiekben is hasznos tapasztalatot fogalmaz

meg a történelmi forrásokról, okokról, változásokról. Ezt követi egy példa az éppen tanult eseményekhez kapcsolódóan. Majd egy kérdés vagy feladat következik. Hasznos, ha a történelmi kulcsfogalmak helyes értelmezéséről explicit módon is beszélünk a diákokkal. Ugyanakkor mindezt példákkal és feladatokkal is össze kell kötni. Így biztosítható, hogy a diákok valóban megértsék például azt, hogy a történelmi események bekövetkeztében mindig többféle tényező is szerepet játszik, vagy azt, hogy a források szerzőinek a helyzete befolyásolhatja azt, amit valamiről leírtak. E feladatok emlékei tartósan megmaradnak, és a tanárnak később csak utalni kell e példákra, amikor valamilyen hasonló problémával találkozunk egy új téma feldolgozásakor. Ezt a hatást kívántuk megerősíteni azzal is, hogy tankönyvek végére egy összefoglaló táblázat is került, amelyben a diákok együtt is megtalálhatják mindazt, amit ezekről a kulcsfogalmakról az Ahogy a történészek gondolkodnak... részekben olvashattak (5. táblázat).

5. táblázat Egy részlet a tankönyvek végén található táblázatból

Ahogy a történészek gondolkodnak... <i>Ebben a táblázatban együtt is megtalálod mindazt, amit idén a történelmi múlt kutatásának módszereiről tanultál. Az oldalszámok segítségével könnyen meg tudod keresni, hogy melyik témánál volt ezekről szó.</i>		
Források	Nézőpont	Okok és következmények
A tárgyak önmagukban nem mondanak el semmit. Jó kérdéseket megfogalmazva azonban ezekből is fontos dolgokra tudunk következtetni. 58.	Az események bemutatását befolyásolja a mesélő helyzete. A történelmi események bemutatása az idők során változik. 160.	Az eseményeknek általában egyszerre több oka van. A történészek igyekeznek minél több lehetséges okot keresni. Utána pedig ezek közül kiválasztják a legfontosabbakat. 168.
Forrás bármi lehet, ami a múltból megmaradt, így a nyelv is. 70.	A források sokszor elfogultak. Az emberekről és eseményekről készült beszámolók mindig valakinek a látásmódját, szándékait tükrözik. Egy történész sohasem fogadhatja el kritika nélkül a leírt szöveget. 164.	

A 7. és 8. osztályos tankönyvekben is folytatódik ugyanez. Azzal a különbséggel, hogy ezekben már megnevezzük azokat a történelmi kulcsfogalmakat is, amelyről éppen szó van.

Példák

Európa a világ élén

Eltérő nézőpontok

A régi bérházak és a szűk utcák elbontását a párizsiak társadalmi helyzetüktől függően különbözőképpen ítélték meg.

„Minden reggel egy új meglepetést hoz. Az ember lefekszik egy zsákutcában és felébred egy körúton. Azelőtt a kilátást egy tíz lépésnyire magasodó mogorva öreg fal jelentette, ma pedig a fal varázsütésre eltűnt és a helyén tágas tér nyílt, közepén szökőkúttal.” (Egy polgári hetilap beszámolója)

„Miután Párizs átalakulásának hatására a munkásság a központból a város pereme felé áramlott, a fővárosból két város született: egy gazdag és egy szegény. Ez utóbbi körül fogja az első.” (Egy munkásszármazású politikus feljegyzése)

A város átalakításának milyen pozitív és negatív következményeiről szólnak az idézetek?

A 7. és 8. osztályos tankönyvekben arra is találunk példát, amikor a tanultak egészét gondoltatjuk át valamelyik történelmi metafogalom mélyebb megértése céljából. A második ipari forradalom így válik egyben a történelmi változások két fontos jellegzetességének példájává.

Példák

Az ipari forradalom második szakasza

Történelmi változások

A történelemben lezajló változásoknak egyszerre lehetnek kedvező és kedvezőtlen hatásai az emberek életére.

A lecke szövege alapján foglaljátok táblázatba az ipari forradalom második szakaszának pozitív és negatív következményeit!

Gondoljátok a környezeti hatásokra is! Dolgozzatok a füzetetekbe!

Az idő és a távolság legyőzése

Történelmi változások

A történelemben voltak olyan korszakok, amikor hosszú időn keresztül alig változott valami, de voltak olyan korszakok is, amikor gyors és látványos változások zajlottak le. Ez utóbbi esetben a változások kölcsönösen erősítették is egymást.

Csoportmunkában készítetek egy rajzos ábrát, amellyel bemutatjátok, hogy a 19. század második felében lezajlott változások között milyen ok-okozati összefüggések voltak!

A történelmi metafogalmak gyakorlását az idősebb korosztály esetében már többször összekapcsoltuk a forrásfeldolgozással is.

A náci terjeszkedés kezdetei Európában

Történelmi nézőpontok

Ugyanarról az eseményről nagyon eltérőek lehetnek a vélemények. A müncheni döntés már a korabeli emberek között is éles vitákat keltett.

„Micsoda szörnyű, képtelen és hihetetlen dolog az, hogy nekünk lövészárkokat kellene ásni és gázárlarcokat felvenni itt egy távoli ország népei közti vita miatt, akikről mi semmit sem tudunk. Én a magam részéről a béke embere vagyok a lelkem mélyéig.” (Neville Chamberlain, 1938. szeptember)

„Azzal fogom kezdeni, amit mindenki szeretne figyelmen kívül hagyni vagy elfelejteni, de amit mégis ki kell mondani... teljes vereséget szenvedtünk. Az elnémult, gyászba borult, magára hagyott, megtört Csehszlovákia eltűnik a sötétségben... Előbb vagy utóbb önök látni fogják azt, ahogy Csehszlovákiát a náci rezsim lenyeli majd... És ne gondolják azt, hogy ez a történet vége. Ez csak a kezdet.” (Winston Churchill, 1938. szeptember)

Milyen érveket sorolhattak fel Chamberlain hívei? Fogalmazz meg ezek közül néhányat!

„Britannia népe, gyermekeid biztonságban vannak. Férjeitek és fiaitok nem fognak háborúba menetelni. A béke győzelem az egész emberiségnek. Ha győzelmes hős kell nekünk, válasszuk Chamberlaint, a miniszterelnök sikere hatalmas és tartós – boldog otthonok és a megkönnyebbült szívek milliói.” (Egy brit újságcikk a müncheni egyezményről, 1938. szeptember 30.)

„Az erőszakkal szembeni folyamatos meghátrálással Chamberlain bátorította az agressziót... ezért az a véleményünk, hogy Chamberlain egész politikája a diktatúra lélektanának végzetes félreértésén alapult.” (Egy brit újságcikk Chamberlain politikájáról, 1938. december)

Hasonlítsátok össze a két újságcikkkrészletet! Mi a legfőbb különbség a két értékelés között?

Vitassátok meg, mitől változhatott meg ennyire Chamberlain külpolitikájának a megítélése! Nézzétek meg a cikkek megjelenésének dátumát is!

A DIÁKOK BEAVATÁSA

A tanulásban meghatározó szerepe van a diákok aktív és tudatos közreműködésének. Ezért az általános iskolások számára készült Újgenerációs tankönyvek fejezeteinek elején található nyitó oldalak nemcsak az érdeklődés felkeltésére szolgálnak. Az is a feladatuk, hogy beavassák a diákokat az előttük álló hetek munkájába. Rövid ismertetést adnak a következő történelmi korszak jellemzőiről és jelentőségéről, gyakran felhívva a figyelmet az ekkor lezajlott események és változások máig ható hatásaira is. Felvillantanak néhány olyan érdekes kérdést is, amelyekre a tanulók a tanulás során választ kapnak majd. Azt szeretnénk mindezzel elérni, hogy gyerekek kezdettől fogva úgy közelítsenek az egyes leckék tartalmához, hogy az azokban szereplő események szorosan összefüggnek egymással és együtt viszik őket közelebb egy nagyobb korszak változásainak megértéséhez.

Önkényuralom és kiegyezés. A dualizmus kora Magyarországon

A 19. SZÁZAD MÁSODIK FELE Magyarországra számára a megerősödés, a gazdasági és kulturális felemelkedés időszaka volt. Ennek politikai feltételét a Habsburg uralkodóval 1867-ben megkötött kiegyezés teremtette meg. Az önállóságát visszaszerző ország nagy lendülettel folytatta a vasútépítést, az iparosítást és a mezőgazdaság korszerűsítését. Budapest is ezekben az évtizedekben vált gyönyörű nagyvárossá. Hazánk lakosságának lé-

lekszáma emelkedett, bár jelentős mértékűvé vált az Amerikai Egyesült Államokba történő kivándorlás. A korszak végén a honfoglalás ezeréves évfordulóját a történelmére és eredményeire egyaránt büszke nemzet látványos rendezvényekkel ünnepelte meg.

Ebből a fejezetből megtudhatod

- *Kossuth miként próbált nemzetközi támogatást szerezni egy újabb szabadságharc-hoz;*
- *kit neveztek „a szép akasztott” embernek, és ki volt a „haza bölcse”;*
- *mi volt a jelentősége a vasútvonalak megépítésének;*
- *melyek voltak a kor világszínvonalú magyar termékei;*
- *milyenek voltak a korabeli iskolák;*
- *milyen jellemzői voltak a korabeli nagyvárosi életnek.*

Az eredményes képességfejlesztést szolgálja, hogy a diákok a fejezetek elején azt is elolvashatják, hogy milyen tevékenységeket fognak végezni, vagyis ők maguk mi mindenben fognak fejlődni az új téma feldolgozása során. Itt azokról a tevékenységekről is szó van, amelyek a történelmi metafogalmak mélyebb megértését szolgálják.

Eközben azt is megtanulod, miként lehet

- *érvekkel és bizonyítékokkal alátámasztott következtetéseket megfogalmazni arról, hogy mi és miért történt;*
- *a fontosabb történelmi személyek döntéseinek, tetteinek hátterét bemutatni;*
- *a történelmi változások okait és következményeit áttekinteni és kiértékelni;*
- *az emberek hajdani életmódját feltárni elbeszélések, leírások és képek alapján.*

Nálunk ma még ritka, hogy a tankönyvek ilyen típusú információkat is adnak a diákoknak, pedig sok országban ez már régóta bevett gyakorlat. Célja, hogy a tanulók beavatott és aktív résztvevőivé váljanak a saját tanulásuknak, és kialakuljon bennük az élmény, hogy hónapról hónapra egyre több mindent tudnak már önállóan is elvégezni. Egyre ismerősebbé válnak számukra a történelmi események feldolgozásához szükséges feladatok, ugyanakkor azt is érzékelhetik, hogy közben e feladatok egyre összetettebbé válnak és egyre több önállóságot igényelnek tőlük. A történelemórákon elvégzett tevékenységek azonosítása és meghatározása a tankönyvekben segítséget ad e metakognitív tudatosság kialakulásához és fejlődéséhez. Különösen akkor, ha ezek a tevékenységek egy jól strukturált rendszerre állnak össze.

A TÖRTÉNELEMTANULÁS TEVÉKENYSÉGRENDSZERE

A pedagógusok a Nemzeti Köznevelési Portálon az Újgenerációs történelemtankönyvekhez a tanári kézikönyveken és a tanmenetekeken kívül találnak még egy munkájukat segítő dokumentumot. A történelemtanulás tevékenységrendszere című anyag részletes áttekintést ad a történelmi képességek fejlesztését szolgáló tanulói tevékenységekről. Az itt felsoroltak felölelik a történelemtanulás minden lényeges aspektusát az önálló kérdések megfogalmazásától az ismeretforrások kritikus feldolgozásán át a múltból szerzett in-

formációk különböző formában történő bemutatásáig. Ez egy gazdag kínálat arról, hogy mennyiféle érdekes és hasznos tevékenység megtanítására és gyakorlására van mód a történelemórákon. Többségében itt olyan tanulói tevékenységekről van szó, amelyek nem a már tanult ismeretek begyakorlására szolgálnak, hanem amelyek révén az új témák feldolgozásában is szerepet kaphat az önálló tanulói munka.

A tanulói tevékenységek a következő struktúrába és címszavak alá rendeződnek.

1. ISMERETSZERZÉS, TANULÁS

- kérdések és feltevések önálló megfogalmazása
- a források áttekintése és értékelése
- ismeretszerzés elsődleges forrásokból
- ismeretszerzés másodlagos forrásokból
- az információk rendszerezése és értelmezése
- a történelmi kulcsfogalmak ismerete és alkalmazása
- segédkönyvek, atlaszok, gyermeklexikonok használata

2. KRITIKAI GONDOLKODÁS

- a források kritikus kezelése
- emberi magatartások és döntések megfigyelése
- a történelmi változások nyomon követése
- történeti események és jelenségek megfigyelése és összehasonlítása
- a földrajzi tényezők szerepének felismerése az emberek életében
- történelmi problémák felismerése és elemzése

3. KOMMUNIKÁCIÓ

- események, történetek elbeszélése
- beszámoló készítése
- rajzok, modellek, makettek és tárgyak készítése
- dramatikus játékok
- ikt-használat
- beszélgetés és vita

4. TÁJÉKOZÓDÁS TÉRBEN-IDŐBEN

- kronológiai feladatok
- topográfiai feladatok

5. TÖRTÉNELMI GONDOLKODÁS

- okok és következmények
- változás és folyamatosság
- interpretáció
- jelentőség
- történelmi kutatás

A Történelemtanulás tevékenységrendszer címmű segédanyag kétféle nehézségi szinten tartalmazza a tanároknak ajánlott tevékenységeket. Az első szint elsősorban az általános iskolai korosztálynak, a második szint pedig már inkább a középiskolás korosztálynak ajánlható feladattípusokat mutatja be. Hangsúlyozni kell azonban, hogy e szintezést nem szabad mereven alkalmazni a gyakorlatban. A kétféle szint elkülönítése inkább arra szolgál, hogy a pedagógusoknak támpontokat adjon arra vonatkozóan, hogy honnan hová kellene eljutatni a tanulókat az egyes képességek fejlesztése terén.

A történelemtanulás tevékenységrendszere külön részben foglalkozik a történelmi gondolkodás fejlesztésével. Az ehhez javasolt tevékenységeket az okok, a változás, az interpretáció, a jelentőség és a történelmi kutatás fogalma köré rendezi (6. táblázat).

6. táblázat Részlet A történelem tevékenységrendszere címmű módszertani segédanyagból

5. Történelmi gondolkodás	Első szint	Második szint
A) OKOK ÉS KÖVETKEZMÉNYEK		
Összefüggések keresése	Az okok és következmények azonosítása. Az okok kategorizálása. Az okokra vonatkozó állítások tényekkel való alátámasztása. Kapcsolatok teremtése az okok és a következmények között. A gazdasági, politikai, társadalmi okok megkülönböztetése.	A hosszú és rövid távú okok és következmények azonosítása. Az okok megkülönböztetése aszerint, hogy emberi döntések, történelmi körülmények vagy adott feltételek voltak-e. A személyes döntések szerepének bemutatása a történelmi események okainak magyarázatakor. A szükséges előfeltételek és a közvetlen kiváltó okok azonosítása és vizsgálata.
A különböző tényezők hatásának értékelése	Egy fontos ok azonosítása. Az egyes okok fontosságának mérlegelése és meghatározása. Az egyes okok fontossága közötti különbségek megállapítása és magyarázása.	Az okok fontosságára vonatkozó következtetések megmagyarázása. Az okok fontosságára vonatkozó elemzés és értékelés önálló elvégzése.

B) VÁLTOZÁS ÉS FOLYAMATOSSÁG		
A változások azonosítása	Hasonlóságok és különbségek keresése két korszak között.	A változások bemutatása olyan eseményekként, mint amelyeknek megvannak a maguk okai.
A változás és a folyamatosság összefonódása	Annak összegyűjtése, hogy a változások közepette is, mi az, ami változatlan maradt.	Egy korszak bemutatása úgy, mint amiben a változás és a folyamatosság egyszerre megtalálható.
A változások lezajlása	Példák gyűjtése arra, hogy a változások sebessége nem állandó. A változás folyamatként történő bemutatása. A változás és a fejlődés megkülönböztetése. A változásokat jellemző összefüggések felismerése és megmagyarázása. Példák keresése arra, amikor a változás és a folyamatosság közötti arány különbözik az egyes korokban és helyszíneken.	Összefüggések keresése a változások és az adott kor társadalmának jellemzői között. A változások összetett jelenségekként történő értelmezése. A változások elemzése és összehasonlítása különböző szempontokból (pl. típusa, sebessége, kiterjedése térben és időben).

A Nemzeti Köznevelési Portálon bárki számára elérhető és onnan letölthető tevékenységrendszer ösztönzést és egyben szakmai háttérrel ad a diákok gondolkodási, kommunikációs és tanulási képességeinek szisztematikus, folyamatos és differenciált fejlesztéséhez, szorosan összekapcsolva mindezt az értékek közvetítésével és az alkotásra nevelés feladatával. El kell érni a történelem esetében is, hogy a tanulói tevékenységekbe ágyazott tanulás váljék a tanórai munka meghatározó részévé.

Tudjuk, hogy a tantervekben leírt hosszú távú célok megvalósulására csak akkor van esély, ha a tanárok a napi gyakorlatukat is képesek ezekkel összhangba hozni. Az Újgenerációs történelemtankönyvekhez készült tanmenetjavaslatokban szereplő fejlesztési követelmények az előbb bemutatott tevékenységrendszer logikáját és tartalmát követik. Az egyes tanórákhoz javasolt tanulói feladatok megfeleltethetők a tevékenységrendszerben szereplő elemeknek. Erre a szoros kapcsolatra a tanmenetben szereplő feladatok melletti betűjelek külön is felhívják a tanárok figyelmét. A tanmenetben javasoltak elvégzése szempontjából lényeges, hogy a pedagógusok mindig megtalálhatják a megfelelő tartalmakat és feladatokat a tankönyv és a munkafüzet adott leckéjében. Biztosítottak a feltételei annak, hogy a képességek terén a történelemtanárok hosszú távú fejlesztési folyamatokban gondolkodhassanak. Az új ismeretek megtanítását sokféle érdekes tanulói tevékenységgel

kapcsolhatják össze úgy, hogy ezek együttesen lefedik a történelemtanulás minden fontos területét.

Csoportos Projektfeladatok

A tanulói tevékenykedtetés különösen hatékony formáját jelentik a projektfeladatok. Az Újgenerációs tankönyvek kipróbálása után az átdolgozás eredményeként 6. osztálytól kezdve minden nagyobb fejezethez egy-egy csoportos projektfeladat is bekerült történelemtankönyvekbe. Azért tettük ezeket a fejezetek elejére, hogy az azokkal folyó munka az új leckék feldolgozásával párhuzamosan elindulhasson, és így akár 3-4 hét is jusson a projektek megtervezésére és megvalósítására. A diákok által készített produktumok bemutatását ugyanakkor érdemes az adott korszak feldolgozásának végére hagyni, amikor már szélesebb háttérismeret birtokában tudják ezeket a diákok együttesen is megbeszélni. A projektfeladatok leírása kezdetben részletes segítséget is ad a diákoknak a közös munka megtervezéséhez és megvalósításához.

Projektfeladat

A vezérlő fejedelem – jelenetek előadása II. Rákóczi Ferenc kalandos életéből

Cél: Történelmi tárgyú jelenet írása és előadása

Mire keressük a választ a közös munka során?

- Hogyan lehet színjátékkal életre kelteni a múlt eseményeit?

Mit tanulunk meg a projekt során?

- Ismereteket gyűjteni a témánkról könyvtárban, interneten, múzeumokban
- Történetek dramatizálni, párbeszédess jelenetként megírni
- Dramatizált jelenetet megtanulni és eljátszani

Mit fogunk csinálni?

- **4-5 fős csoportokat alkotunk.**
- **Információkat keresünk.** Megpróbálunk II. Rákóczi Ferenc életéről minél több olyan történetet találni, amelyeket egy rövid jelent formájában elő is lehet adni. Milyen szempontokat érdemes figyelembe venni a történetek keresése és kiválasztása során?

Például

- Érdekes legyen.
- Szereplők közötti párbeszédess formájában is meg lehessen jeleníteni.
- Elég legyen három-négy szereplő az eljátszásához.
- A dramatizált változat ne legyen hosszabb 5 percnél.
- **Kiválasztjuk,** hogy II. Rákóczi Ferenc életének melyik eseményét mutatjuk be.
- **Eldöntjük,** hogy kik lesznek a jelenet szereplői.
- **Megszervezzük** a jelenet elkészítésének és előadásának munkáját. Szétosztjuk egymás közt a feladatokat: jelenetírás, jelmez- és díszletkészítés, az egyes szerepek eljátszása, rendezés stb. A csoport munkájáról munkanaplót vezetünk.

- **Megírjuk** a jelenetet.
- **Elkészítjük** a jelmezeket és a díszletet. (Ez nem feltétlenül szükséges, mert jelmezek és díszletek nélkül is előadhatjátok a jelenetet.)
- **Megtanuljuk** szerepeket.
- **Begyakoroljuk** a jelenet eljátszását.

A projektjavaslatok kidolgozásakor is azt az elvet követtük, hogy a feladatokat szorosan összekapcsoltuk az éppen tanult korszakkal, ugyanakkor ezek révén a történelemtanulásban hosszabb távon is hasznosítható új ismereteket és tapasztalatokat szerezhetnek a diákok.

7. táblázat Az Újgenerációs általános iskolai történelemtankönyvekben megtalálható projektfeladatok:

Korszak	Projektfeladat
A középkori Magyar Királyság virágkora és hanyatlása	A középkori magyar királyok emlékezete – kiállítás készítése. Cél: Összegyűjtjük és bemutatjuk egymásnak Nagy Lajos király, Zsigmond király és Mátyás király emlékét megőrző képzőművészeti alkotásokat, irodalmi műveket és egyéb alkotásokat.
A világ és Európa a kora újkorban	Le a kalappal! Rendezzünk történelmi divatbemutatót! Cél: Felkutatjuk, melyik korszakban milyen fejfedőt viseltek az emberek?
Magyarország az újkorban	A vezérlő fejedelem – jelentek előadása II. Rákóczi Ferenc kalandos életéből. Cél: Történelmi tárgyú jelenet írása és előadása.
A forradalmak és a polgárosodás kora Európában	Napóleon – történelmi társasjáték készítése. Cél: Érdekes társasjáték készítése egy történelmi témáról.
A reformkor és az 1848-49-es szabadságharc Magyarországon	A szabadságharc hősei – egy helyi emlékhely megtervezése. Cél: Emlékállítás az 1848-as szabadságharc helyi eseményeinek és szereplőinek.
Önkényuralom és kiegyezés. A dualizmus kora Magyarországon	„Korszakalkotó” – Hogyan születtek a találmányok, kik voltak a feltalálók a dualizmus korában? Cél: Poszteren bemutatjuk a dualizmus korának korszakalkotó találmányait, feltalálóit, vállalkozásait.
A nagyhatalmak versengése és az első világháború	Élet a lövészárokban – Képregény a lövészárokban élő katonák hétköznapijairól és küzdelmeiről. Cél: Megismerjük az első világháború katonáinak hétköznapijait, és ezt képregény formájában mutatjuk be.

Európa és a világ a két világháború között	Propaganda: a manipuláció művészete – Detektívek a reklámplakátok nyomában Cél: Felfedezzük a reklámplakátok és a politikai propagandaplakátok hasonlóságait, a manipuláció módszereit.
A második világháború	„Hősök” – Tervezzünk emlékművet! Cél: Megtervezünk egy emlékművet olyan személyeknek (vagy csoportnak), akik ellenállást tanúsítottak a második világháború idején az erőszakkal szemben, életüket mentették, segítették a gyengéket, üldözötteket.
A szuperhatalmak szembenállása	A két világrendszer szembenállása a hidegháború korszakában Cél: A hidegháborús események egymással ellentétes megítélésének és értékelésének szemléletes bemutatása.
Magyarország 1945-től az 1956-os forradalom és szabadságharc leveréséig	Mindennapi élet a Rákosi-diktatúrában Cél: Informatív és érdekes bemutatót tartani a Rákosi-korszakról.
Az egységesülő Európa, a globalizáció kiteljesedése	Az 1989-es év nemzetközi eseményei Cél: Nemzetközi körkép elkészítése az 1989-ben történt eseményekről.
A Kádár-korszak	Az 1980-as évek emlékezete Cél: Az 1980-as éveket átélte emberek legjellemzőbb közös emlékeinek összegyűjtése és összehasonlítása.
A demokratikus viszonyok megteremtése és kiépítése Magyarországon	A rendszerváltoztatás jelképes megnyilvánulásai és bizonyítékai Cél: A rendszerváltoztatás utáni utcanévváltozások, szoborlebontások és szoborállítások, emléktábla-kihelyezések megismerése a lakóhelyen.
Társadalmi és gazdasági ismeretek	Alakítsatok szerkesztőséget! Cél: Színes és érdekes híryanag elkészítése és összeállítása az iskolai élet egy hetének eseményeiről.

ZÁRSÓ

Az Újgenerációs tankönyvek közös fejlesztési koncepciója nagy hangsúlyt fektetett az adaptív tudás kialakulásához szükséges feltételek megteremtésére. A történelemtankönyvek kidolgozása során is az volt a célunk, hogy a tanórákon minél több figyelem jusson a hosszú távú célok megvalósítására. Az értelmes és kritikus történelemszemlélet kialakítására és az ehhez szükséges gondolkodási képességek kialakítására. Ez sok tekintetben a történelemtanítás feladatainak újragondolását is igényelte a szerzőktől, de ugyanerre van szükség a tanári munkában is. Érdemes feltennünk magunknak a következő kérdéseket. Mi a fontosabb? Egy-egy történelmi esemény minél részletezőbb bemutatása, vagy az hogy elég idő jusson a már megismert dolgok átgondolására és a tanulók által végezhető tevé-

kenységekre? És a tanulói feladatok mire szolgáljanak elsősorban? A nevek és évszámok rejtvénytű feladatokkal történő begyakorlására, vagy az önálló ismeretszerzéshez szükséges képességek fejlesztésére? Történelemtanárokként milyen kritériumok alapján értékeljük sikeresnek a munkánkat? Mekkora jelentőséget tulajdonítunk ebben annak, hogy mindazokból a részletekből, amit évek alatt megtanítottunk, összeáll-e a diákjainkban egy értelmes kép a világ és benne hazánk történelméről? Mi mindenre van szükség ahhoz, hogy a diákjainknak helyes elképzelései legyenek a történelmi tudás természetéről és ennek megfelelően legyenek képesek megérteni és bemutatni a múlt eseményeit? Az Újgenerációs tankönyvek e kérdések átgondolásához és megválaszolásához is ösztönzést adnak.

Eredeti forrás: A történelmi gondolkodás fejlesztése az Újgenerációs tankönyvekkel. Történelemtanítás (LII.) Új folyam VIII. 3-4. szám 2017. (hivatkozási azonosító: 08-03-02)